

Factsheet
EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

**‘Er is pas sprake van echte emancipatie als mannen
zwanger kunnen worden’ ***

* Citaat Marjolijn Kaandorp, derdejaars student economie aan de Vrije Universiteit

Auteurs: Gabi Kaffka (v)
Mark Kattenberg (m)

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Inleiding

Het onderzoeksbureau is gevraagd om voor de commissie emancipatie van de LSVb 'een zwik feitjes' te presenteren over emancipatie binnen het hoger onderwijs. Het verzoek was om zowel de verdeling vrouwen en mannen in het hoger onderwijs te laten zien als het percentage allochtonen. Daarnaast werd gevraagd om de verdeling van deze groepen in de docerende functies en tevens in de bestuurlijke functies van het hoger onderwijs uit te zoeken.

Je reinste vraagsturing in de zin van 'u vraagt, wij draaien'! In plaats van een verslag over de werkwijze middels oninteressante (doch deugdelijk geformuleerde) volzinnen, volstaan wij op deze plek met de heuglijke woorden 'bij deze!'.

Gabi Kaffka
Mark Kattenberg

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Inhoudsopgave	Pag.
I Verdeling mannen / vrouwen in studentenpopulatie HBO en WO	4
II Participatie minoriteiten in het HO	6
III Participatie vrouwen/mannen in hoge functies binnen het Hoger Onderwijs	11
IV Verdeling mannen vrouwen binnen het personeelsbestand WO	12
V Het MinOCW over emancipatie	16
VI Conclusie	18
VII Bijlage	20

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

I Verdeling mannen / vrouwen in studentenpopulatie HBO en WO

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op de verdeling mannen en vrouwen dat deelneemt aan het hoger onderwijs.

Uit figuur 1 blijkt dat het aantal ingeschreven vrouwen in het HBO de afgelopen 4 jaar structureel groter is geweest dan het aantal ingeschreven mannen. De man / vrouw verhouding is stabiel, ongeveer 47,8 % van de ingeschrevenen is man, 52,2 procent is vrouw.

Uit figuur 2 blijkt dat de man/vrouwverdeling binnen het aantal ingeschreven aan het WO dynamischer is. Er is een trend te zien waar het percentage mannen dat deelneemt aan het WO daalt en het percentage vrouwen derhalve stijgt.

Figuur 1: Aantal ingeschrevenen HBO naar geslacht

Geslacht	Perioden	absoluut	procenten
Totaal geslacht	2000/2001	315300	100,0
	2001/2002	323590	100,0
	2002/2003	325950	100,0
	2003/2004	334490	100,0
Mannen	2000/2001	150950	47,9
	2001/2002	154580	47,8
	2002/2003	155530	47,7
	2003/2004	160230	47,9
Vrouwen	2000/2001	164350	52,1
	2001/2002	169020	52,2
	2002/2003	170420	52,3
	2003/2004	174260	52,1

Bron gegevens: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Figuur 2: Aantal ingeschrevenen WO naar geslacht

Onderwerpen	Ingeschrevenen					
	Totaal ingeschrevenen					
	Totaal studenten	Mannen	Vrouwen	mannen	vrouwen	
Perioden	Absoluut			percentage		
2000/2001	168150	87150	81000	51,8	48,2	
2001/2002	174300	89690	84610	51,5	48,5	
2002/2003	181890	92150	89750	50,7	49,3	
2003/2004	187600	94860	92740	50,6	49,4	

Bron gegevens: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Wanneer we het leeftijdscohort van 15 tot 25 jaar representatief achten voor de leeftijdsklasse waarin mensen deel nemen aan het hoger onderwijs, kunnen we de gevonden deelnamecijfers aan het hoger onderwijs van mannen en vrouwen vergelijken met de man/vrouw verdeling binnen de bevolking.

Uit figuur 3 blijkt dat de man/ vrouwverdeling binnen deze leeftijdsgroep 50,9% mannelijk is en dat 49,1 % uit vrouwen bestaat.

Ondanks het feit dat er minder vrouwen dan mannen zijn, nemen er meer vrouwen deel aan het hoger onderwijs. Vrouwen doen het dus goed wat betreft toegang tot het hoger onderwijs.

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 3: procentuele verdeling mannen en vrouwen in de bevolkingsgroep 15-25 jaar

leeftijd	perioden	totaal bevolking	M %	V %
15-25	2001	1.893.206	50,9	49,1
	2002	1.912.744	50,9	49,1
	2003	1.931.739	50,9	49,1
	2004	1.940.716	50,9	49,1

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

II participatie minoriteiten in het HO

In dit hoofdstuk zal de deelname aan het hoger onderwijs door allochtonen bekeken worden.

In het HBO ligt het aandeel ingeschreven personen van allochtone afkomst rond de 14,5 procent. Het is opvallend dat binnen de allochtone groep studenten er geen noemenswaardig verschil in participatie van vrouwen en mannen te herkennen valt. Er stromen even veel allochtone meisjes als jongen het hoger beroepsonderwijs in.

Figuur 4: Ingeschrevenen naar herkomstgroepering in het voltijd hbo

	Perioden	absoluut	mannen	vrouwen
Totaal geslacht	1999/'00	246.200	119.500	126.700
	2000/'01	247.520	119.420	128.090
	2001/'02	249.190	120.390	128.790
	2002/'03	250.330	121.910	128.420
Totaal allochtoon	1999/'00	33.020	16.230	16.800
	2000/'01	34.750	17.070	17.670
	2001/'02	36.300	17.850	18.460
	2002/'03	38.330	18.860	19.480
allochtoon	1999/'00	13,4	13,6	13,3
(in % van totaal geslacht)	2000/'01	14,0	14,3	13,8
	2001/'02	14,6	14,8	14,3
	2002/'03	15,3	15,5	15,2

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

In figuur 5 wordt de deelname van allochtonen in het voltijd hbo uitgesplitst naar generatie (eerste of tweede) en afkomst (westerse en niet-westerse).

Opvallend is dat er geen achtergestelde positie is van vrouwen als het gaat om het aantal deelnemers aan het hbo. Van de tweede generatie niet-westerse allochtonen zijn er zelfs duidelijk meer vrouwen dan mannen die naar het hbo gaan.

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 5: Ingeschrevenen in het voltijd hbo naar generatie en afkomst¹

	Perioden	totaal	Mannen	vrouwen
Totaal allochtoon	1999/'00	33.020	16.230	16.800
	2000/'01	34.750	17.070	17.670
	2001/'02	36.300	17.850	18.460
	2002/'03	38.330	18.860	19.480
westers allochtoon	1999/'00	16.080	7.830	8.260
	2000/'01	16.290	7.980	8.300
	2001/'02	16.430	8.090	8.340
	2002/'03	16.550	8.240	8.320
westers 1e generatie	1999/'00	2.590	1.230	1.360
	2000/'01	2.680	1.250	1.430
	2001/'02	2.810	1.270	1.550
	2002/'03	3.050	1.390	1.670
westers 2e generatie	1999/'00	13.500	6.600	6.900
	2000/'01	13.610	6.740	6.870
	2001/'02	13.620	6.820	6.800
	2002/'03	13.500	6.850	6.650
niet-westers allochtoon	1999/'00	16.940	8.400	8.540
	2000/'01	18.460	9.090	9.370
	2001/'02	19.870	9.760	10.120
	2002/'03	21.780	10.620	11.160
niet westers 1e generatie	1999/'00	7.240	3.810	3.430
	2000/'01	7.210	3.760	3.450
	2001/'02	7.460	3.850	3.610
	2002/'03	7.740	4.000	3.750
niet westers 2e generatie	1999/'00	9.700	4.590	5.110
	2000/'01	11.260	5.340	5.920
	2001/'02	12.420	5.910	6.510
	2002/'03	14.040	6.620	7.420

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

We hebben totnogtoe gezien dat het aantal ingeschreven studenten van allochtone afkomst in het voltijd hbo de afgelopen jaren licht gestegen is van 13,4% in 2000 tot 15,3% in 2003. Binnen deze groep is er geen deelname achterstand van vrouwen.

¹ "Volgens deze CBS-definitie worden tot de eerste generatie allochtonen gerekend allen die in Nederland woonachtig zijn en 'zelf in het buitenland zijn geboren met minstens één in het buitenland geboren ouder'. Dienovereenkomstig worden tot de tweede generatie allochtonen gerekend 'zij die zelf in Nederland zijn geboren met eveneens minstens één in het buitenland geboren ouder'. Herkomstgroepering: In aanvulling op de standaarddefinitie van allochtonen gebruikt het CBS ook een vaste indeling van allochtonen naar herkomst, de zogenaamde herkomstgroepering. Daarbij worden twee hoofdcategorieën onderscheiden: westerse en niet-westerse allochtonen.

Tot de westerse allochtonen behoren personen uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Indonesië, voormalig Nederlands Indië, Japan en Oceanië.

Tot de niet-westerse allochtonen behoren personen uit onder meer Latijns Amerika, Afrika, Turkije, Marokko, Suriname en de Nederlandse Antillen." (CBS, 2003)

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Wanneer we wederom het leeftijdscohort van 15 tot 25 jaar representatief achten voor de leeftijdsklasse waarin mensen deel nemen aan het hoger onderwijs, kunnen we de gevonden deelnamecijfers aan het hbo van mannen en vrouwen van allochtone afkomst vergelijken met de man/vrouw verdeling van mensen van allochtone afkomst binnen de bevolking. Figuur 6 geeft de verdeling van de bevolking in de leeftijd 15-25 jaar naar geslacht en generatie.

Figuur 6: Verdeling bevolking in de leeftijd 15-25 naar geslacht en generatie

	leeftijd	perioden	totaal bevolking	1e generatie allochtonen	2e generatie allochtonen	totaal allochtoon	% allochtoon
totaal m&v	15-25	2001	1893206	187.967	231.860	419.827	22,2
		2002	1912744	198.752	241.696	440.448	23,0
		2003	1931739	205.144	250.965	456.109	23,6
		2004	1940716	203.516	259.931	463.447	23,9
mannen	15-25	2001	963327	92.485	118.539	211.024	21,9
		2002	973174	98.808	123.444	222.252	22,8
		2003	983582	102.770	127.973	230.743	23,5
		2004	987315	101.396	132.469	233.865	23,7
vrouwen	15-25	2001	929879	95.482	113.321	208.803	22,5
		2002	939570	99.944	118.252	218.196	23,2
		2003	948157	102.374	122.992	225.366	23,8
		2004	953401	102.120	127.462	229.582	24,1

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Wat opvalt als we figuur 6 met figuur 4 vergelijken is dat het deelname percentage van 15,3% in 2003 aanzienlijk lager is dan het deelnamecijfer van 23,9% dat in potentie mogelijk is, aangenomen dat de groep 15-25 jaar representatief is voor de het aandeel dat deel zou kunnen nemen aan hbo.

Deelnemers van allochtone en autochtone afkomst in het WO

Hieronder zal de deelname aan het wetenschappelijk onderwijs door allochtonen bekeken worden.

In het WO ligt het aandeel ingeschreven personen van allochtone afkomst rond de 16,5 procent. Het is opvallend dat de afgelopen 4 jaar het aantal vrouwen van allochtone afkomst dat deelneemt aan het wo sterker gestegen is dan het aantal mannen dat deelneemt aan het wo.

Namen er in 2000 nog meer mannen dan vrouwen van allochtone afkomst deel aan het wetenschappelijk onderwijs, in 2004 hebben de vrouwen hun achterstand ingewerkt en is het aantal ingeschreven vrouwen van allochtone afkomst groter dan het aantal mannen.

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 7: Ingeschreven naar herkomstgroepering in het voltijd wo

	Perioden	totaal	Mannen	vrouwen
totaal geslacht	1999/'00	150.450	79.990	70.460
	2000/'01	153.440	80.500	72.940
	2001/'02	159.050	82.830	76.220
	2002/'03	166.230	85.250	80.980
totaal allochtoon	1999/'00	23.890	12.340	11.550
	2000/'01	24.790	12.580	12.210
	2001/'02	26.240	13.190	13.050
	2002/'03	27.860	13.750	14.110
allochtoon	1999/'00	15,9	15,4	16,4
(in % totaal geslacht)	2000/'01	16,2	15,6	16,7
	2001/'02	16,5	15,9	17,1
	2002/'03	16,8	16,1	17,4

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Ook voor het WO kunnen we een uitsplitsing maken van het aantal ingeschreven allochtonen naar generatie en afkomst. Dit is gedaan in figuur 8.

Figuur 8 laat zien dat zowel westerse allochtone vrouwen, als niet-westerse allochtone vrouwen hun achterstand wat betreft deelname aan wo ingelopen hebben en dat er verschillen zijn tussen de eerste en tweede generatie.

Ook de deelnamecijfers aan het wo kunnen we vergelijken met het aandeel allochtonen in de bevolking tussen de 15 tot 25 jaar (figuur 6). Het deelnamepercentage van allochtonen aan het wo is gestegen van 15,9% in 2000 naar 16,8% in 2003. We kunnen dus concluderen dat het absoluut aantal ingeschreven studenten van allochtone afkomst aan het hbo (38.330 in 2004) groter is dan aan het wo (27.860 in 2004), maar dat het relatieve aandeel van allochtonen binnen het wo groter is dan binnen het hbo (16,8% om 15,3% in 2004).

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 8: Ingeschrevenen in het voltijd WO naar generatie en afkomst

	Perioden	absoluut	mannen	vrouwen
totaal allochtoon	1999/00	23.890	12.340	11.550
	2000/01	24.790	12.580	12.210
	2001/02	26.240	13.190	13.050
	2002/03	27.860	13.750	14.110
westers allochtoon	1999/00	13.560	7.020	6.540
	2000/01	13.720	6.990	6.720
	2001/02	14.080	7.110	6.970
	2002/03	14.530	7.190	7.340
westers 1e generatie	1999/00	2.630	1.290	1.340
	2000/01	2.740	1.310	1.430
	2001/02	2.890	1.350	1.540
	2002/03	3.030	1.370	1.660
westers 2e generatie	1999/00	10.930	5.730	5.200
	2000/01	10.980	5.680	5.290
	2001/02	11.190	5.760	5.430
	2002/03	11.500	5.820	5.680
niet-westers allochtoon	1999/00	10.330	5.320	5.010
	2000/01	11.070	5.580	5.490
	2001/02	12.160	6.080	6.080
	2002/03	13.330	6.560	6.770
niet-westers 1e generatie	1999/00	4.730	2.530	2.200
	2000/01	4.770	2.520	2.260
	2001/02	4.850	2.550	2.300
	2002/03	5.040	2.590	2.460
niet-westers 2e generatie	1999/00	5.600	2.790	2.810
	2000/01	6.300	3.070	3.230
	2001/02	7.300	3.530	3.770
	2002/03	8.290	3.980	4.310

Bron: Centraal Bureau van de Statistiek, 2004

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

III Participatie vrouwen/mannen in hoge functies binnen het Hoger Onderwijs

In deze paragraaf zal gekeken worden naar participatie van vrouwen in hoge functies aan het hbo en wo.

Figuur 9: Percentage vrouwen met hoge functies onderwijs

		1993	2001	2002	2003
PO					
	adj. directeur	49,1	48,3	47,7	42,7
	directeur	13,1	16,5	18,4	19,6
VO					
	adj. directeur	19,4	14,9	16,2	17,2
	directeur	7,2	9,7	10,1	12,1
BVE					
	schaal 13>	14,2	24	24,9	23,7
HBO					
	schaal 13>	5,5	16,6	18,4	19,7
		1992	2000	2001	2002
WO	hoogleraar	3,6	6,3	7,1	8,1
	univ.				
	Hoofddocent	6,4	11	11,2	13,7

Peildatum 1 oktober 2003, m.u.v. cijfers WO peildatum 31-12-2002

Bron: MinOCW, thermometer vrouw en management

Uit figuur 9 blijkt dat het aantal vrouwen met een hoge functie (benadert door het aantal vrouwen in salarisschaal 13 en groter) binnen het HBO van 1993 tot 2003 bijna verviervoudigd is, en het percentage vrouwelijke werknemers op salarisschaal 13 en hoger dus in het jaar 2003 naar 19,7% was gestegen.

Binnen het WO is het aantal vrouwelijke hoogleraren evenals het aantal vrouwelijke hoofddocenten meer dan verdubbeld. Er is dus sprake van een 'inhaalslag', echter het percentage vrouwen blijft laag. In 2003 bedroeg het percentage vrouwelijke hoogleraren 8,1%, en van de universitaire hoofddocenten was 13,7% vrouwelijk.

Het valt op dat in de lagere schoolvormen, zoals het basis- en voortgezet onderwijs, een hoger percentage vrouwen in hoge bestuurlijke functies te vinden is. Het lijkt alsof vrouwen hier makkelijker toegang toe krijgen, en/of meer affiniteit hebben met het lager en voortgezet onderwijs dan met het hoger onderwijs. Op mogelijke redenen voor dit gedragspatroon zal ingegaan worden in hoofdstuk V, waarin de kwalitatieve kant van vrouwenparticipatie in het hoger onderwijs aan bod zal komen.

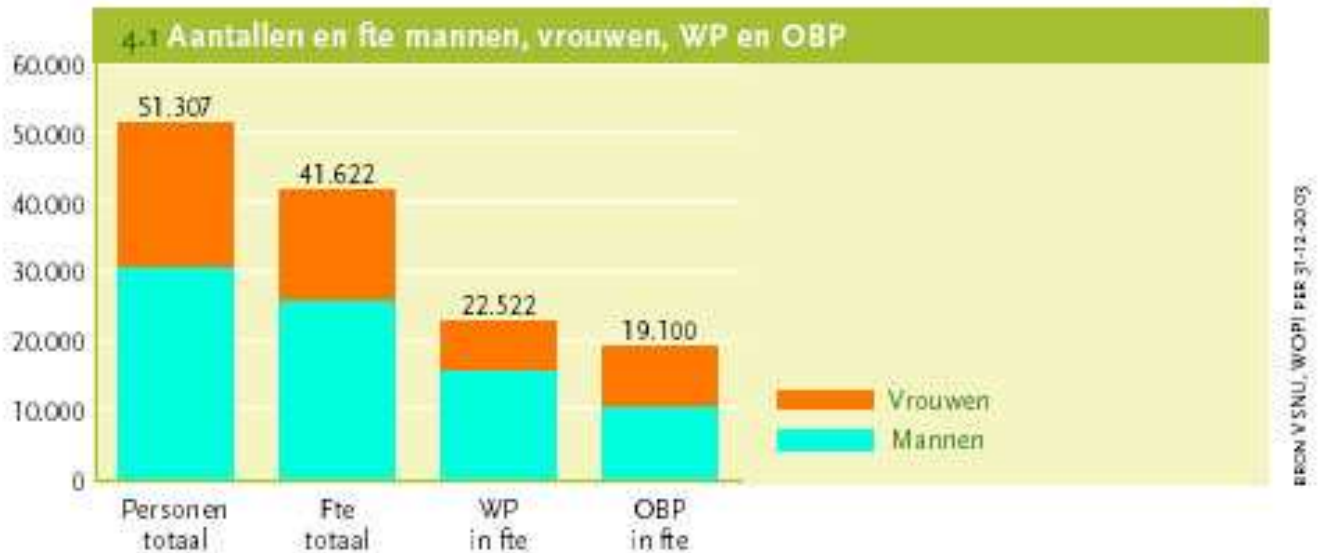
Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

IV verdeling mannen vrouwen binnen het personeelbestand WO

Voor het WO hebben we via de VSNU gedetailleerde gegevens weten te bemachtigen over de opbouw van hun personeelsbestand. Helaas hebben we deze gegevens niet kunnen achterhalen voor het hbo, zodat een vergelijking tussen beide niet mogelijk is.

Figuur 10: Man/vrouw verdeling universitair personeel

Zoals uit figuur 10 af te lezen is, werkten er op 31 december 2003 in totaal 51.307 mensen bij de universiteiten voor 41.622 fte². Van het totaal aantal fte dat mensen werkzaam zijn bij de universiteiten, wordt 54,1 % van het totaal fte besteedt aan wetenschappelijk personeel (WP) en 45,9 % aan ondersteunend en beheerspersoneel (OBP).

Volgens de toelichting bij de tabel, zoals die gegeven wordt door de VSNU, is 30,3% van het wetenschappelijk personeel vrouw. Bij het ondersteunende personeel is dit percentage 45,7 %. Dit betekent dus een schevere verhouding ten gunste van mannen bij het wetenschappelijk personeel dan bij het ondersteunend personeel.

Deze gegevens zijn exclusief een aanzienlijk deel van het medische personeel van de Universiteit van Leiden, Universiteit Utrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam, Radboud Universiteit Nijmegen, Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit, dat is overgedragen aan de universitaire medische centra verbonden aan deze instellingen. Het medische personeel van de Universiteit Maastricht en Rijksuniversiteit Groningen is niet overgedragen aan universitaire medische centra en is meegenomen in de gerapporteerde personeelgegevens.

Uit figuur 9 kunnen we afleiden dat slechts een klein percentage van de hoogleraren en universitair hoofddocenten vrouw is. Uit figuur 10 kunnen we afleiden dat 30,3% van het wetenschappelijk personeel vrouw is. Blijkbaar stromen er dus weinig vrouwen door naar de topfuncties van hoogleraar en universitair hoofddocent.

Deze ontwikkeling is des te opvallender als we kijken naar de man/vrouw verdeling binnen de assistenten in opleiding (AIO's).

² Full Time Equivalenten. 1 fte staat voor een 40 uryge werkweek

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 11: percentage mannen en vrouwen in dienst als AIO per 31-12-2003 in fte naar leeftijdscategorie

Leeftijd	totaal fte	fte mannen	%	fte vrouwen	%
<25	972	542	55,8	430	44,2
25 t/m 29	4549	2732	60,1	1817	39,9
30 t/m 34	1199	702	58,5	497	41,5
35 t/m 39	228	136	59,6	92	40,4
40 t/m 44	68	30	44,1	38	55,9
45 t/m 49	27	9	33,3	18	66,7
50 t/m 54	9	2	22,2	7	77,8
55 t/m 59	3	3	100,0	0	0,0
60 t/m 64	1	1	100,0	0	0,0
65&>	0	0		0	
Totaal	7056	4157	58,9	2899	41,1

bron: VSNU Wetenschappelijk Onderwijs Personeels Informatie (WOPI), 2003

Figuur 10 geeft de leeftijdsverdeling mannen-vrouwen van het totaal aantal Assisten in opleiding (AIO's) weer. Duidelijk naar voren komt het feit dat vrouwen gemiddeld een redelijk groot percentage van het totaal aantal AIO's uitmaken, namelijk 41,1%. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat dit gemiddelde verstoort is door de waarnemingen in de leeftijdscategorieën 55 t/m 59 jaar en 60 t/m 64 jaar. Deze verstoring wordt echter weer gecompenseerd bij een uitzonderlijk hoog percentage vrouwelijke AIO's in het leeftijdscategorie 50 t/m 54 jaar.

Dus hoewel zo'n 40% van het aantal AIO's vrouw is (figuur 11), is het percentage vrouwelijke hoogleraren in 2002 8,1% en het percentage vrouwelijke hoofddocenten 13,7% (beide figuur 9).

Figuur 12: Leeftijdsopbouw per functiecategorie - percentage vrouwen in fte

Perc vr	HGL	UHD	UD	OVWP	AIO4	AIO2	SA	OBP	Totaal
<25	:	:	100	55	46	27	47	61	50
25 t/m 29	:	83	36	45	40	35	36	57	44
30 t/m 34	10	29	35	34	42	38	27	55	44
35 t/m 39	11	25	29	35	40	48	46	53	42
40 t/m 44	12	21	23	32	56	:	78	47	37
45 t/m 49	12	19	23	33	68	:	92	46	36
50 t/m 54	9	11	21	30	80	:	:	40	32
55 t/m 59	5	7	17	21	:	:	:	33	24
60 t/m 64	5	7	11	17	:	:	:	28	18
65&>	20	14			:	:	:	21	16
Gemiddeld	9	14	24	35	42	33	45	46	37

bron: VSNU Wetenschappelijk Onderwijs Personeels Informatie (WOPI), 2003

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Bovenstaande tabel geeft informatie over de percentage vrouwen per functiecategorie in het WO opgesplitst naar leeftijdsopbouw .

De afkortingen hebben betrekking op de functies; HGL staat voor ‘hoogleraar’, UHD voor ‘universitair hoofddocent’, UD betekent ‘universitair docent’ en OVWP ‘overig wetenschappelijk personeel’. SA staat voor ‘studentassistent’ en OBP voor ‘ondersteund beheerspersoneel’. Daarnaast zijn er leeftijdsverdelingen van AIO’s weergegeven.

Uit een vergelijking van de leeftijdscategorieën blijkt dat wanneer de leeftijdscategorie daalt, een steeds groter gedeelte van het aantal fte door vrouwen gewerkt wordt. Wanneer we er van uitgaan dat de mensen op jonge leeftijd in een functie stromen en binnen een bepaalde functie werkzaam blijven, kunnen we concluderen dat er voor de toekomst een stijgende lijn zit in het aandeel fte dat door vrouwen gewerkt zal worden.

Toch bestaan er nog altijd belangrijke verschillen ten opzichte van het aandeel mannen en vrouwen, in het bijzonder bij de hoge functies zoals hoogleraar en universitair hoofddocent. Verrassende uitschieter hierbij is de leeftijdscategorie van 65 jaar en ouder; hierbij zijn vrouwen in de functies hoogleraar en universitair hoofddocent met 20% respectievelijk 14% sterk vertegenwoordigd in relatie tot de jongere leeftijdscategorieën van vrouwen in deze twee functies. Ter vergelijking: In de leeftijdscategorieën 30 t/m 49 komt het aantal vrouwen in de functie van hoogleraar niet boven de 12%.

In het ondersteunend beheerspersoneel zijn hoge percentages vrouwen vertegenwoordigd. Van het overig wetenschappelijk personeel bestaat 35% uit vrouwen en van het ondersteunend beheerspersoneel is 46% vrouwelijk.

In het algemeen is er echter nog steeds sprake van een (ten dele sterke) ondervertegenwoordiging van vrouwen in het personeelsbestand van het WO. Vooral in de hogere functies, hoogleraar en universitaire hoofddocenten, maken vrouwen slechts 9% respectievelijk 14% uit. Dit benadrukt het feit dat de emancipatie in het WO, met name in de hogere functies, nogal traag verloopt en er wel degelijk sprake is van verticale discriminatie. Dat betekent dat vrouwen een achterstand hebben ten opzichte van mannen wat betreft de ‘hoogte’ van de functies waarin zij zitten. De tabel geeft weer dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn in de lagere functies, maar ondervertegenwoordigd in hoger(e) functies.

Figuur 13 geeft inzicht in de verdeling mannen/vrouwen naar wetenschapsgebied. Aan de hand van deze tabel is vast te stellen of er ook sprake is van horizontale discriminatie. Horizontale discriminatie houdt in dat vrouwen, ook al zitten zij qua functie niet lager, wel structureel in andere wetenschapsgebieden te vinden zijn dan mannen.

Factsheet EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Figuur 13: Personeelsbezetting m/v in fte's naar wetenschapsgebied/centrale diensten

Uit de hierboven gepresenteerde figuur blijkt duidelijk dat vrouwen in bepaalde sectoren als natuur en techniek sterk ondervertegenwoordigd zijn. Opvallend is het wetenschapsgebied gezondheid, waar een gelijke man/vrouw verdeling is. Onder de term Centrale Diensten wordt verstaan het personeel dat niet valt toe te kennen aan een bepaalde faculteit, maar dat werkzaam is bij voorzieningen op instellingsniveau zoals ICT, huisvesting, bestuur, onderzoek- en onderwijsondersteuning en P&O.

Tevens valt op dat het laagste aantal gewerkte uren door vrouwelijke personeelleden bij economie en rechten te vinden is.

Bij deze tabel moet vermeld worden dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen hoge en lage functies, omdat cijfers getoond worden voor het totale personeelsbestand van WO instellingen.

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

V Het MinOCW over emancipatie

Uit de gegevens over deelname van vrouwen en allochtonen aan het hoger onderwijs blijkt dat er geen sprake is van een achterstand van vrouwen. De deelname van allochtonen blijft wel achter, hoewel een stijgende lijn waar te nemen is.

Wat betreft het aandeel van vrouwen in het personeelsbestand van het hoger onderwijs blijkt dat vrouwen een fikse achterstand hebben, en dat het grote aantal vrouwelijke AIO's (nog) niet leidt tot een groot aandeel vrouwen in universitaire topfuncties.

Het MinOCW heeft onderzoek laten doen naar het probleem van vrouwenemancipatie binnen het personeelsbestand van universiteiten en hogescholen. In 2000 heeft het MinOCW een rapport gepresenteerd dat "Onderwijsemancipatie uit de steigers" heet. In dit rapport valt te lezen dat "[...] uit onderzoek blijkt dat de praktijk weerbarstig is en integratie van emancipatiebeleid in regulier beleid nog nauwelijks tot stand komt, zelfs niet in sectoren met een ruime traditie op emancipatiegebied zoals onderwijs" (*onderwijsemancipatie uit de steigers*, p.7).

Zo wordt emancipatie wel opgenomen in doelstellingen of eindtermen van een opleiding, maar leidt dit vaak niet tot de gewenste resultaten. "Opmerkelijk is dat sommige opleidingen die emancipatie hebben opgenomen in hun eindtermen dit onderwerp verder niet op het programma hebben staan. Ook het omgekeerde komt voor: opleidingen hebben wel emancipatieactiviteiten, maar emancipatie staat niet aangegeven in de eindtermen.

Op de twee hogescholen die ooit speerpunten waren voor 'Emancipatie & Onderwijs'-projecten in het hoger pedagogisch onderwijs zijn geen aparte modules meer opgenomen in de curricula." (*onderwijsemancipatie uit de steigers*, p.11) "Een systematische aanpak vanuit doelstellingen, eindtermen en vaardigheden is er volgens hen nergens [...]" (*onderwijsemancipatie uit de steigers*, p.12)

Emancipatie is dus wel een doelstelling van opleidingen, het risico bestaat dat het slechts een doelstelling is die op papier bestaat en waaraan in de praktijk te weinig aandacht geschonken wordt.

Een reden voor de lage doorstroom van het aantal vrouwen werkzaam binnen het hoger onderwijs wordt gegeven in de *thermometer vrouw en management 2002* van het MinOCW in een bespreking van het boek *Geleerde moeders* (Wesseling, 2001), een studie naar de doorstroom van vrouwen binnen het wetenschappelijk onderwijs.

Volgens dit artikel is het denken over wetenschap en wetenschapsbeoefening nog altijd 'mannelijk'. Verder zijn gebrekkig personeelsbeleid en de bestuurlijke monocultuur binnen de universitaire wereld factoren die invloed hebben. Vrouwelijke academici ambiëren wel een carrière, maar hebben geen zin in starre competitiedwang. Zij kiezen liever voor innovatief onderzoek en ontwikkeling in de breedte dan zich in één onderwerp of methode vast te bijten.

Tevens werken vrouwen liever samen aan maatschappelijk relevant onderzoek dan zich alleen omhoog te ellebogen. Wesseling geeft aan welke maatregelen in de voorwaardenscheppende sfeer bepaalde drempels kunnen verlagen. De werkelijke doorbraak kan echter alleen plaatsvinden wanneer de 'regentencultuur' plaatsmaakt voor een bestuursstijl die recht doet aan verschillen. (*Thermometer vrouw en management 2002*, MinOCW).

In *onderwijsemancipatie uit de steigers* wordt een soortgelijke reden gegeven voor het lage percentage vrouwen binnen het hoger onderwijs. "Uiterst relevant is, dat uit dit onderzoek is gebleken dat vrouwen – meer dan mannen – moeite hebben met de individualistische, sterk competitieve werkcultuur in wetenschapsinstellingen en met de

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

(eenzijdige) nadruk die hierbij op het aantal wetenschappelijke publicaties (in top-tijdschriften) wordt gelegd.” (*Onderwijsemancipatie uit de steigers*, p.19)

Echter, een belangrijk aspect dat vaak verwaarloosd wordt heeft te maken met de voorafgaande keuzes die van vrouwen tijdens hun schoolloopbaan maken. Zoals uit de statistieken blijkt, zijn vrouwen vooral in de bèta-opleidingen ondervertegenwoordigd, qua studentengroep als ook in de docerende en bestuurlijke functies.

Deskundigen op het gebied van onderwijskunde stellen echter dat vrouwen door de inrichting van het voortgezet onderwijs nadelen kunnen ervaren gezien hun gedrag in wiskunde en natuurwetenschappen. Er zijn significante verschillen gevonden in de manier waarop vrouwen en mannen zich op school gedragen en hoe zij leren, wat ertoe bijdraagt dat vrouwen in het voortgezet onderwijs vaker achterblijven in natuurwetenschappen en wiskunde (voor een uitgebreide analyse zie: Baumert, J., Bos, W., & Lehmann, R. (red.) 2000).

Tevens wordt vaak beweerd dat het lastig is voor vrouwen om werk en moederschap te combineren en dat vrouwen daarom vaker naar een deeltijdbaan zoeken of liever thuis blijven. Uit onderzoek blijkt echter dat het moederschap juist het plezier van vrouwen in hun werk verhoogt, hetgeen een stimulans zou kunnen zijn om (weer) te gaan werken. (*Thermometer vrouw en management 2002*, MinOCW).

In de bijlage staan bij de tabellen 1 tot en met 3 de gegevens van een onderzoek gedaan door het VNO-NCW. Dit onderzoek ging over de oorzaken van een slechte doorstroming van vrouwen binnen de top van het bedrijfsleven (tabel 1) en de oplossingen daarvoor (tabel 2). Daarnaast werd de mening gevraagd over stellingen m.b.t. vrouwen en topfuncties (tabel 3). De tabellen hebben betrekking op 2 groepen representanten, topmanagers (voornamelijk mannen) en potentiële, vrouwelijke topmanagers. Enkele uitkomsten van het onderzoek naar de oorzaken van geringe aandeel van vrouwen in de top komen overeen met de door het MinOCW geconstateerde oorzaken van het geringe aantal vrouwen binnen de top van het hoger onderwijs.

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

VI Conclusie

In dit verslag werd een overzicht gegeven van de bestaande verhoudingen tussen mannen en vrouwen, en tussen allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs. Daarbij werd ingegaan op de verdeling binnen het bestuurlijke personeel als ook het docerende personeel.

Ondanks het feit dat er minder vrouwen dan mannen zijn, nemen er meer vrouwen deel aan het hoger onderwijs. Vrouwen doen het dus goed wat betreft toegang tot het hoger onderwijs. Dit geldt ook voor allochtone vrouwen. Binnen de allochtone groep studenten op het hbo is er geen verschil in participatie van vrouwen en mannen te herkennen valt. Er stromen even veel allochtone meisjes als jongen het hoger beroepsonderwijs in.

Wel is het zo dat het deelname percentage van allochtonen aan het hbo in 2003 15,3 % was. Dat is aanzienlijk lager dan het deelnamecijfer van 23,9% dat in potentie mogelijk is, aangenomen dat de groep 15-25 jaar representatief is voor de het aandeel dat deel zou kunnen nemen aan hbo.

Op het wo gaat hetzelfde verhaal op. Vrouwen hebben geen deelname achterstand, ook de allochtone vrouwen niet. Ook de deelname percentage van allochtonen aan het wo kunnen we vergelijken met het aandeel allochtonen in de bevolking tussen de 15 tot 25 jaar. Het deelnamepercentage van allochtonen aan het wo is gestegen van 15,9% in 2000 naar 16,8% in 2003. Dat is een hoger deelnamepercentage dan op het hbo (15,3%) doch ook aanzienlijk lager dan de 23,9 % die in potentie mogelijk is.

We kunnen dus concluderen dat het absoluut aantal ingeschreven studenten van allochtone afkomst aan het hbo (38.330 in 2004) groter is dan aan het wo (27.860 in 2004), maar dat het relatieve aandeel van allochtonen binnen het wo groter is dan binnen het hbo (16,8% om 15,3% in 2004).

Bij de leidinggevende functies in het hoger onderwijs valt op dat er veel meer mannen dan vrouwen op hogere en beter betaalde posten zitten. In 2003 was binnen het HBO 19,7% van de werknemers in schaal 13 of hoger vrouwelijk. Dat betekent bijna een verviervoudiging ten opzichte van 1993.

In het WO kunnen we het aantal vrouwen in topfuncties benaderen door de functie van universitair hoofddocent en hoogleraar te bekijken. Van de hoogleraren was in 1992 slechts 3,6% vrouwelijk, in 2002 was dit aandeel gestegen tot 8,1%, en in 2003 9% - in feite is dus minder dan een op de tien hoogleraren vrouwelijk. Bij de hoofddocenten is het aantal vrouwen iets meer dan verdubbeld van 6,4% in 1992 naar 13,7% in 2002.

Van de AIO's maken vrouwen een steeds groter percentage uit, en komt de leeftijdcohort onder de 25 op bijna 45% vrouwen. Bij de AIO's is de verdeling mannen-vrouwen dus nagenoeg gelijk.

Het valt op dat vrouwen meer te vinden zijn in de ondersteunende (bestuurlijke) functies, in lagere functies dus. Daarnaast is er in bepaalde wetenschapsgebieden, zoals natuur, techniek, economie en rechten een aanzienlijk kleiner aandeel van het personeel vrouwelijk.

Het probleem van geringe percentage vrouwen binnen het personeelsbestand in het hoger onderwijs is een bekend verschijnsel, evenals de structurele horizontale discriminatie in opleidingskeuzes van mannen en vrouwen. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft er de afgelopen jaren nogal aandacht aan besteed, maar het is niet alleen een kwestie van politieke besluitvorming om het aandeel vrouwen in het hoger onderwijs te laten stijgen.

Studies laten zien dat vrouwen vaak minder interesse hebben in het publiceren van wetenschappelijke artikelen, en dat zij de competitieve cultuur van het wetenschap beoefenen

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

afkeuren. Vrouwelijke docenten geven de voorkeur aan de menselijke kant van hun vak en willen liever niet op een onderwerp 'vast blijven zitten' zoals dat vaak bij onderzoeken het geval is. Er zijn duidelijke verschillen in de manier waarop vrouwen en mannen tegen leidinggevende functies aankijken.

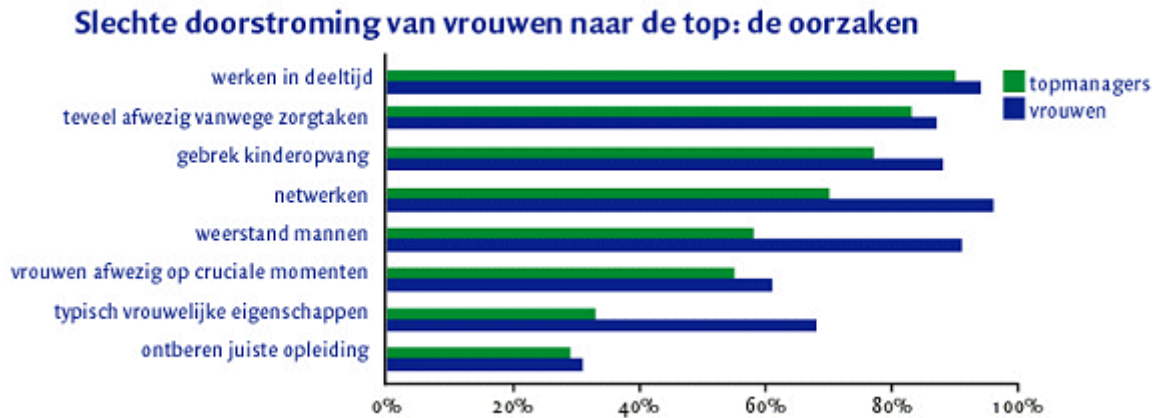
Om een echte emancipatie in gang te zetten, moet dus worden gekeken naar de manier waarop vrouwen plezier hebben bij het beoefenen van onderzoek, en deze kennis gebruiken om meer meisjes in de 'traditionele mannenopleidingen' te krijgen. Er moet blijkbaar meer worden gekeken hoe men de 'traditionele mannenopleidingen' (liefst al vanaf het voorgezet onderwijs) interessanter en toegankelijker voor vrouwen kan maken. Daarnaast is het zinvol om de 'cultuur der leidinggevenden' minder 'hard' en competitief te maken, en dusdanig aantrekkelijker voor vrouwen.

Factsheet EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

BIJLAGE

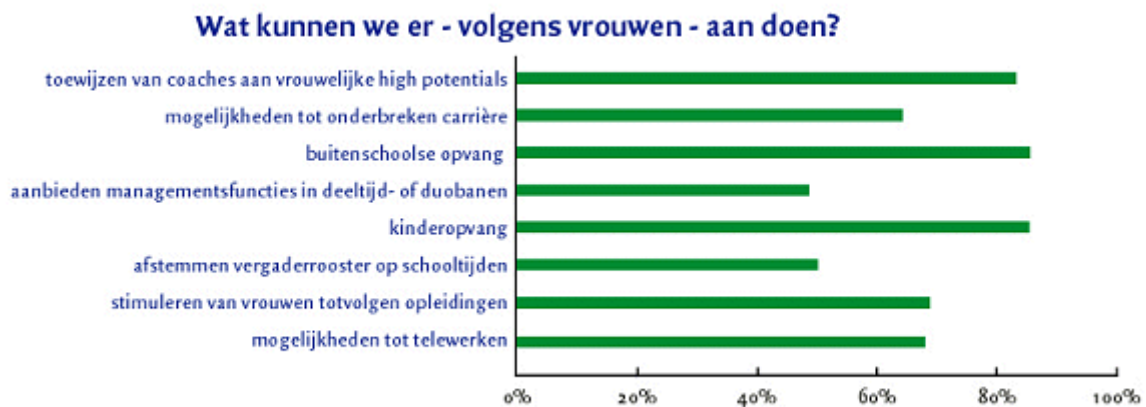
Tabel 1-3: Als vergelijking: onderzoek onder emancipatie in het bedrijfsleven

Tabel 1

Bron: Forum, opinieblad van VNO-NCW (28-06-2001)

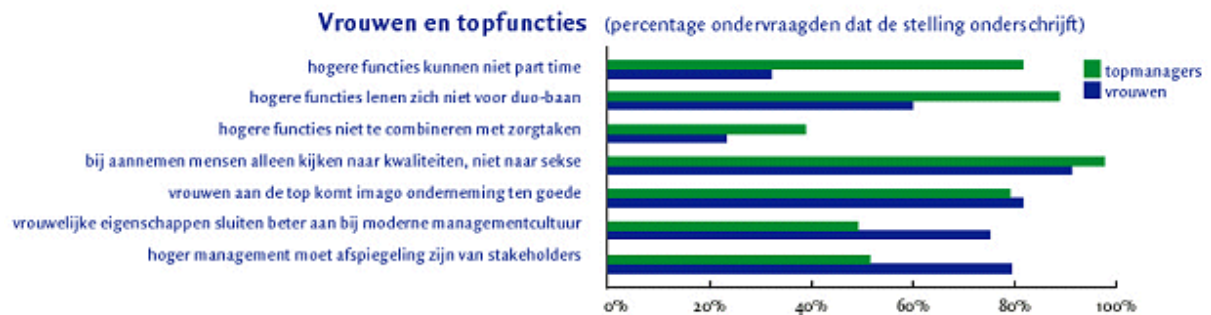
Tabel 2

Bron: Forum, opinieblad van VNO-NCW (28-06-2001)

Factsheet EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Tabel 3

Bron: Forum, opinieblad van VNO-NCW (28-06-2001)

TABEL 4

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

WO voltijd; rendement en uitval									
	Onderwerpen	Totaal aantal studenten	Geslaagden binnen het wetenschappelijk hoger onderwijs						
			Totaal geslaagden						
			Na 3 jaar	Na 4 jaar	Na 5 jaar	Na 6 jaar	Na 7 jaar	Na 8 jaar	Na 9 jaar
Geslacht	Perioden	absoluut	in % van totaal						
Totaal geslacht	Cohort 1990	33630	5	9	20	49	64	70	73
	Cohort 1991	34810	7	11	32	53	64	69	71
	Cohort 1992	33190	8	14	34	54	64	69	72
	Cohort 1993	32810	9	15	34	52	62	68	71
	Cohort 1994	32030	8	14	32	50	62	68	71
	Cohort 1995	28490	6	11	30	48	61	68	
	Cohort 1996	28080	5	11	30	48	60		
	Cohort 1997	29180	6	12	30	48			
	Cohort 1998	30530	6	13	31				
	Cohort 1999	31470	7	14					
	Cohort 2000	31070	7						
	Cohort 2001	33260							
Mannen	Cohort 1990	18270	5	9	18	44	60	66	70
	Cohort 1991	18400	7	11	28	49	60	66	69
	Cohort 1992	17770	8	14	29	48	59	66	69
	Cohort 1993	17480	8	13	29	46	57	64	67
	Cohort 1994	16870	8	13	27	44	56	64	68
	Cohort 1995	15230	6	10	24	41	54	62	
	Cohort 1996	14530	5	9	23	40	53		
	Cohort 1997	15080	6	11	24	41			
	Cohort 1998	15410	6	11	24				
	Cohort 1999	15740	7	12					
	Cohort 2000	15180	7						
	Cohort 2001	16410							
Vrouwen	Cohort 1990	15370	5	9	23	55	69	74	76
	Cohort 1991	16410	7	12	37	59	68	72	74
	Cohort 1992	15420	8	15	40	60	69	73	75
	Cohort 1993	15330	9	16	40	59	68	73	75
	Cohort 1994	15170	8	15	38	57	68	73	75
	Cohort 1995	13260	6	12	36	57	68	74	
	Cohort 1996	13550	6	14	36	57	68		
	Cohort 1997	14100	6	14	37	57			
	Cohort 1998	15120	6	15	37				
	Cohort 1999	15730	7	16					
	Cohort 2000	15890	8						
	Cohort 2001	16850							

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2004-09-17

Factsheet

EMANCIPATIE in het ^{HOGER} onderwijs

Literatuurlijst

Baumert, J., Bos, W., & Lehmann, R. (Eds.) 2000). *TIMSS/III: Dritte Internationale Mathematik- und Naturwissenschaftsstudie - Mathematische und naturwissenschaftliche Bildung am Ende der Schullaufbahn*. Opladen: Leske + Budrich.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (MinOCW). *Onderwijsemancipatie uit de stijgers*. 2000. Den Haag: MinOCW

Internet

Website van de Centraal Bureau voor Statistiek (CBS)

Website van het Cultureel Planbureau (CPB)

Website van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (MinOCW)

Website van de VSNU: Wetenschappelijk Onderwijs Personeels Informatie (WOPI)